

In de voor-atlantische perioden sprak men zingend, was er geen onderscheid tussen spreken en zingen. De magische werking van vooral de medeklinkers was volop aanwezig.⁵ Later is het spreken en zingen uit elkaar gevallen. Het spreken is dieper geïncarneerd. Bij het zingen van tekst blijven de medeklinkers in het gebied van de spraak en storen daarmee de klankstroom. Als we de medeklinkers op de toonhoogte leren zetten en hun karakters leren kennen – als we leren dat klinkers 'inhoud' en de medeklinkers 'vorm' vertegenwoordigen en de klinkers 'naar binnen gezogen' worden – als we leren hoe de toon zich kan laten vullen door de klank (de klankether) vergeet je jouw individuele betekenis van het woord. Als we het geoefende toepassen in een gezongen frase, vanuit het muzikale (de Melos), herinner je je dat je woorden zingt en komt de betekenis van het woord tot leven. Werbeck noemt dit 'de spiegeling van het woord'.

De adem

Het ademproces wordt bekeken als de werking van een mechanische pomp. Aan ademproblemen wordt meestal gewerkt door het ademproces in het bewustzijn te halen. Deze scholingsweg laat de adem juist in het onbewuste met de 'oefeningen om de adem te vergeten'. Er ontstaat een weg van *ademhalen* naar *ademen*, naar het 'met gesublimeerde adem' zingen. Niet een pomp waardoor het middenrif op en neer gaat; maar: ik geef me over aan het ademorganisme dat om mij heen pulseert en zich aanpast aan wat ik ga doen.⁶

Zingen in deze tijd

Veel zangscholen in deze tijd proberen de stem te verbeteren met behulp van allerlei technische oefeningen. Deze zijn er vooral op gericht de stem als een fysiek apparaat te leren beheersen. Nu ontmoet ik in mijn praktijk zangers en zangeressen die vastgelopen zijn in zangtechnieken, zoals de EVTS of CVT (*estil voice training system*). Deze leerlingen bemerken dat hun zingen los van de ziel is komen te staan. Met zulke methodes leer je zeer snel en met succes zingen. Kort gezegd wordt het stemapparaat aan het werk gezet door middel van 'effort' (kracht/inspanning). Deze methoden zijn ontwikkeld sinds wij met stroboscopische beelden de beweging van de stembanden kunnen zien. Deze beelden zijn heel bijzonder om te zien. Voor mij is het alsof ik in

een gebied kijk waar ik met mijn ogen niet thuishoor; een gebied van oergeheimen. Met de school van de stemonthulling verwerf je het zingen alleen via het ontvangende zintuig: het oor. Daarnaast kun je de muziek gebruiken om je al zingend goed te voelen. Bij stembevrijding en stemexpressie breng je je gevoel samen met je stem naar buiten. Een ander iets is, als we op weg gaan om met onze zangstem de muziek te gaan dienen. We komen dan in een heel ander proces, een scholingsweg. En deze weg kan ieder mens gaan, onafhankelijk van aanleg voor zingen.

Alleen zacht zingen?

Door luisterend te zingen neem je een ontvangende houding aan waardoor de klank/ether vrij kan komen. Dit vind je alleen als je pianissimo (zacht) oefent. Dit zou het misverstand kunnen oproepen dat zingen met de school van de stemonthulling zich beperkt tot zacht zingen en dat alle composities pianissimo (zacht) gezongen zouden moeten worden. Een dubbel forto (zeer luid) in geschreven muziek moet ook dienovereenkomstig klinken, maar het is nooit hard, wel vol. Na de beginfase beschrijft Werbeck evenzo de weg tot het klinken van de volle stem.

Zang en boven- en ondernatuur

Rudolf Steiner spoort ons aan om ons in de bovennatuur even ver te ontwikkelen als de krachten van de moderne techniek ons in de ondernatuur dreigen te trekken. In de eerste voordracht van *Kunst im Lichte der Mysterienweisheit* vertelt hij dat de invloed van de ahrimanisering door de techniek alleen door de kunst kan worden gecompenseerd.⁶ Waarom is dan de zangkunst een heel goede keus? Dit heeft te maken met de vier ethersoorten: warmte-ether, lichtether, klankether en levensether.⁷ De laatste drie worden door de techniek omlaag gestoten tot onder het fysieke en worden daar, in de ondernatuur, tot elektriciteit, magnetisme en kernenergie.⁸ In het zingen kan door goed te ademen (met de gesublimeerde adem van Werbeck) de lucht geëtheriseerd worden: er ontstaat licht-ether. Door het juiste zingen kan in het klinken dat los van het lichaam is, klankether gevormd worden. En door de goede articulatie vanuit de spraakkracht ontstaat levensether. Het 'in de muziek brengen' in het element warmte en in de warmte-ether is dus de voorwaarde dat deze drie ethersoorten kunnen ontstaan en zich kunnen samenvoegen. Samen vormen de